Muhammed İkbâl

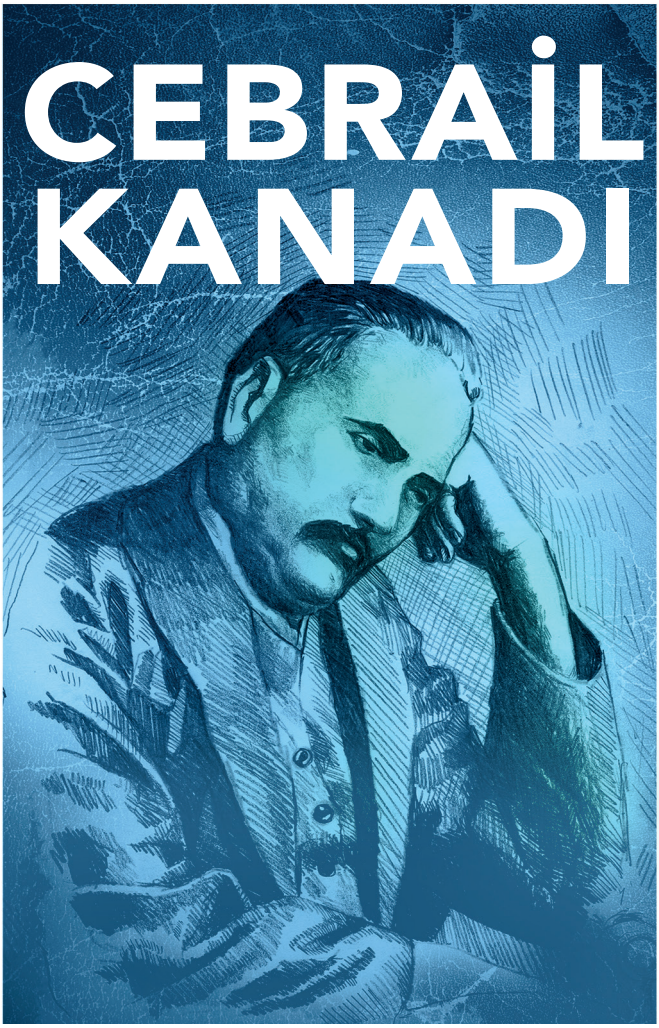

Türkçesi: Celal Soydan

HECE
şiir

3. BASKI

Muhammed İkbâl: (Pakistan/Siyalkot 1877- Lahor 1938) On yıllık temel eğitimini İngiliz Misyoner Okulunda; iki yıllık önlisans eğitimini bu okulun kolej bölümünde tamamlar. Sosyal Bilimlerde lisans eğitimi için 1895 yılında Lahor'daki Devlet Yüksekokulu'na kayıt yaptırır. Buradaki eğitimini tamamladıktan sonra bir süre Oriental College'de tarih, felsefe ve iktisat; ardından Government College'de felsefe ve İngilizce okutmanlığı yapar. 1905 yılında İngiltere'ye gider. Cambridge Üniversitesi'ne bağlı Trinity College'de hukuk eğitimine ek olarak felsefe alanında lisans eğitimi alır. *The Development of Metaphysics in Persia* (İran'da Metafiziğin Gelişimi) konulu bir tez hazırlar ve Almancaya aktararak Münih Üniversitesi'nde sunar. Almanya'dan Londra'ya döndükten sonra Siyasal Bilimler Fakültesi'nde altı ay kadar Arapça dersleri okutur. 27 Temmuz 1908'de ülkesine döner ve avukatlık yapmaya başlar. Avukatlığın yanı sıra yaklaşık 18 ay kadar Government College'de felsefe hocası olarak görev yapar. Bu uğraşların yanında şairliği de sürdürür. 1915 yılında yayımlanan ilk manzum eseri *Benliğin Sırları* ile filozof yanı ön plana çıkar ve bir şairden öte bir düşünür olarak bilim çevrelerinin dikkatini çeker. Eser 1919 yılında Prof. R. A. Nicholson tarafından İngilizceye çevrilerek İngiltere'de yayımlanır. Böylece Avrupa'nın bilim çevrelerinde adından söz ettirir. Bu durum İngiliz hükümetini de etkilemiş olacak ki Ocak 1923'de İkbâl'e Sir unvanı verilmesini kararlaştırır. Politikaya soğuk bakmasına rağmen 1926 yılında aktif politikaya girer. Pencab Yasama Konseyi seçimlerine katılır ve büyük bir oy farkıyla seçimi kazanır. Ocak 1927'de Muslim League'in Pencab Eyaleti Genel Sekreterliğine getirilir. Muslim League'in 1930 yılında İlahabad'da yapılan toplantısında Hint Müslümanları için bağımsız bir devlet kurulması gerektiği fikrini ortaya atar. 1934 yılı Ramazan Bayramı'nın ilk günü hastalanır. Geçirdiği boğaz enfeksiyonu sonucu sesi kısılır; ciğerlerinde iltihaplanma başlar. Özellikle 1936 yazından itibaren sağlığı her geçen gün kötüye gider. Uzun hastalık döneminde yerli yabancı her türlü tedavi uygulanır. Ancak tekrar sağlığına kavuşamaz ve 21 Nisan 1938'de sabaha karşı vefat eder.

İngilizce Eserleri: *The Development of Metaphysics in Persia* (İran'da Metafiziğin Gelişimi) Doktora tezi, 1907.

The Reconstruction of Religious Thought In Islam (İslam'da Dinî Düşüncenin Yeniden Yapılandırılması) 1930.

Farsça Eserleri: *Asrar-i Hudi* (Benliğin Sırları) 1915.

Rumûz-i bi Hûdî (Benlikten Geçmenin Sırları) 1918.

Payam-i Maşrik (Doğu'dan Mesaj) 1922.

Zabur-i Acem (Acem İlahileri) 1927.

Câvidname (Cavidname) 1932.

Musafir (Yolcu) 1934,

Pas çeh Bayad Kerd Ey Akvam-i Şiark (Öyleyse Ne Yapmalı Ey Doğu ulusları) 1936.

Urdu Eseleri: *İlm-ul İktisad* (İktisat Bilimi) 1904.

Bang-i Dera (Hareket Zili) 1924.

Bal-i Cibril (Cebrail Kanadı) 1935.

Zarb-i Kalim (Musa Vuruşu) 1936.

Armağan-i Hicaz (Hicaz Armağanı) 1938.

Prof. Dr. Celal Soydan: 1964 yılında Gümüşhane'de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini bu şehirde tamamladıktan sonra 1984-88 döneminde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda lisans eğitimi gördü.1988-91 Punjab Üniversitesi-Lahor, Pakistan'da *Urdu Dili Diploma* ve *İleri Düzey Diploma* eğitimini tamamladı. 1991-93 yılları arasında aynı üniversitede Urdu Dili ve Edebiyatı yüksek lisans eğitimini *Turki men Mutala'-ye İkbal* (Türkiye'de İkbal Çalışmaları) konulu tez çalışmasıyla tamamladı. 1994 yılında A.Ü. DTCF, Urdu Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'na Araştırma Görevlisi olarak atandı. *Urduca Manzum ve Mensur Eserleri Işığında Muhammed İkbal* konulu doktora çalışmasını 1999 yılında tamamladı. 2002'de Yardımcı Doçent, 2005'de Doçent, 2010 yılında Profesör oldu. Yurtiçi ve yurtdışında yayımlanmış makalelerin yanı sıra çeşitli yayınevleri tarafından yayımlanmış kitap çalışmaları vardır:

Göç Öyküleri, Hece Yayınları, Ank., 2018

Urdu Dilinin Türk Asıllı Efsane Şairi Mirza Esedullah Han GALİB, Hece Yayınları, Ank., 2018

Pakistan-Hindistan Öyküleri, Hece Yayınları, Ank., 2018

İkbal'e Dair, Hece Yayınları, Ank., 2016

Makaleler-İkbal, (Muhammed İkbal) Hece Yayınları, Ank., 2015-2017

İslam'da Dini Düşüncenin Yeniden Yapılandırılması (Muhammed İkbal) Hece Yayınları, Ank. 2013

Hareket Zili (Muhammed İkbal), Hece Yayınları, Ank., 2013

Cebrail Kanadı (Muhammed İkbal), Hece Yayınları, Ank., 2013

Musa Vuruşu (Muhammed İkbal), Hece Yayınları, Ank., 2013

Hicaz Armağanı (Muhammed İkbal), Hece Yayınları, Ank., 2013

Urdu-Türkçe/Türkçe-Urdu Sözlük, (Prof. Dr. A.B. Aşraf/C. Soydan) Türk Dil Kurumu, 2012

Nutuk (Urdu) (Prof. Dr. A.B. Aşraf/C. Soydan), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, 2011

Çağdaş Urdu Edebiyatı Seçkisi, Elips Kitap, Ank., 2010

Alamut Cenneti, (Roman, Abdul Halim Şerar), Kyrhos Yayınları, Ank. 2009

Urdu-Türkçe Sözlük, Muktadera Kaomi Zuban, Pakistan 2009

Galib Divanı, İş Bankası Kültür Yayınları, İst., 2008

Ganj Yunağının Öyküsü, İmge Yayınevi, Ank., 2007

Ölümüme İlişkin Bir Yazı, İmge Yayınevi, Ank., 2005

Aşk ve Tutku; On Uzun Manzume (Muhammed İkbal), Akçağ Yay., Ank., 2000

CEBRAİL KANADI

MUHAMMED İKBÂL

Türkçesi
Celal SOYDAN

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 271
Şiir

©Hece Yayınları

Birinci Basım: Mart 2013
İkinci Basım: Aralık 2015
Üçüncü Basım: Şubat 2021

Kapak Tasarımı
www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık
www.hece.com.tr

ISBN: 978-9944-195-95-9

Baskı
Emsal Matbaa Tanıtım Hizmetleri San. ve Ltd. Şti.
Sertifika No: 46753

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.
Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara
T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14
e-posta: hece@hece.com.tr
Sertifika No: 17672

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 9
GAZELLER (I. BÖLÜM) / 11
GAZELLER (II. BÖLÜM) / 31
Kıta / 97
RUBAİLER / 98
Kıta / 108
Dua / 109
Kurtaba Camii / 111
Zindanda Mu'temed'in Feryadı / 118
I. Abdurrahman'ın Diktiği İlk Hurma Ağacı / 119
İspanya / 121
Tarık'ın Duası / 122
Lenin / 124
Aşk ve Tutku / 128
Pervane ve Ateşböceği / 132
Cavid'e / 133
Dilencilik / 134
Molla ve Cennet / 135
Din ve Siyaset / 136
Allah'ın Toprağı / 137
Bir Gence / 138
Nasihat / 139
Çöl Lalesi / 140
Sakiname / 141
Zamane / 151
Melekler İnsanı Cennetten Uğurluyor / 153
Yeryüzü İnsanı Karşılıyor / 154
Mürşit ile Mürit / 156
Cebrail ve Şeytan / 164
Ezan / 166
Aşk / 167
Yıldızların Mesajı / 168
Cavid'e / 169
Felsefe ve Din / 170
Avrupa'dan Bir Mektup / 171

Napolyon'un Mezarında /172
Mussolini /173
Soru /174
Pencab Köylüsüne /175
Nadir Şah Afgan /176
Huşhal Han'ın Vasiyeti /177
Tatar'ın Rüyası /178
Hâl ve Makam /180
Ebu 'Ala el-Muarra /181
Sinema /182
Pencab'ın Şeyh Oğullarına /183
Siyaset /184
Dervişlik /185
Benlik /186
Ayrılık /187
Tekke /188
Şeytanın Dilekçesi /189
Kan /190
Uçuş /191
Okul Hocalarına /192
Filozof /193
Şahin /194
Asi Mürit /195
Harun'un Son Nasihati /196
Psikolog'a /197
Avrupa /198
Fikir Özgürlüğü /199
Aslan ve Katır /200
Karınca ile Atmaca /201
Kıta /202
Kıta /203

Haydi, güneşin yol nevalesini yenileyelim
Dünyanın sönmüş nefesini yenileyelim.

ÖNSÖZ

Cebrail Kanadı adıyla Türkçeye aktarılan bu eser, Ocak 1935 yılında yayımlandı. İkbâl'in şiirinin son dönemi olarak sınıflandırılan olgunluk dönemine ait bir eserdir. Bu dönemi diğerlerinden farklı kılan özellik, önceki dönemlerde olduğu gibi farklı konularda şiirler yazmak yerine daha çok benlik felsefesi ile ilintili görüşlerle sınırlanması olarak tanımlanabilir. Bir İkbâl eleştirmenine göre İkbâl bu dönemde benlik felsefesinin sarhoşluğu içindedir. Özellikle eserin gazellerden oluşan bölümü ifade tarzı, coşku ve sanatsal özellikleri bakımından eşsiz bir niteliğe sahiptir. Bu eserdeki gazellerde benlik, benlikten geçme, akıl ve aşk, nefse hâkim olma ve itaat, yönetim ve yöneticilik, kanaatkârlık, doğa ve doğa sırları, dervişlik ve kalenderlik, din ve siyaset, tasavvuf ve rintlik, kulluk vb. daha pek çok konuyla ilgili görüşler yer alır.

Cebrail Kanadı İkbâl'in şiirinin zirvesi sayılan *Cavidname*'den (1932) üç yıl sonra yayımlanmış olsa da okuyucu üzerindeki etkisi Cavidname'den az olmamıştır. Bu eserle İkbâl, uzun bir aradan sonra tekrar Urdu şiire yönelir. İlk Urdu eserinden sonra *Zabur-i Acem* (1927), *Cavidname* (1932) gibi Farsça şiirlerden oluşan eserler yayımlamış ve bu arada İngilizce konferanslara ağırlık vermişti. Konferanslar *The Reconstraction of Religious Thought in Islam* (1930) adıyla yayımlanmıştır.

İkbâl uzmanlarına göre bu eser, onun Urdu şiirinin doruk noktasıdır. Özellikle uzun manzumeler fikir ve sanatsal özellikleri açısından Urdu şiirinin başyapıtları sayılır. Örneğin *Kurtaba Camii*, *Aşk ve Tutku*, *Sakiname*, *Mürşit ile Mürit* gibi manzumeler hem çok uzundur hem de fikir ve sanatsallık açısından birer şaheserdir. Genel olarak ifade etmek gerekirse bu eser, İkbâl'in ta baştan beri işleye geldiği fikirlerin topluca bir arada bulunduğu yapıtıdır. Ancak bunda İkbâl'in temel amacı sadece fikirleri-

ni ifade etmekle yetinmek değildir; bu eser felsefe ile birlikte sanat öğelerinin de en güçlü ayrıntılarının işlendiği şiirlerden oluşan bir eserdir.

Bu eser 1969 yılında Yusuf Salih Karaca tarafından bazı gazel ve rubailer atlanarak Türkçeleştirilmiştir. Ayrıca Dr. N. Ahmet Asrar tarafından "Doğu'dan Esintiler (Hayatı, Eserleri ve Şiirlerinden Seçmeler)" adıyla 1988 yılında yayımlanan seçkide bu eserden 42 tane manzume yer almaktadır. Diğer İkbâl seçkilerinde de bu eserden mutlaka birkaç şiir yer almaktadır. Ancak bu çeviriyle ilk kez tam olarak Türkçeye aktarılmış oldu. Eserin Türkçeye aktarılması esnasında diğer eserlerde olduğu gibi temel ve yardımcı kaynaklar esas alınmıştır. İkbâl uzmanları olan Gulam Resul Mehr ve Yusuf Selim Çişti'nin yaptıkları şerhler şiirleri Türkçeleştirirken doğru ifadeyi bulmada önemli yol göstericiler olmuştur. Ayrıca bazı eleştirmenlerin yaptıkları şiir tahlilleri de faydalandığımız kaynaklar arasında yer almaktadır. Şiir çevirisinin zor bir çalışma alanı olduğu ve o ölçüde ağır bir sorumluluk gerektirdiği bilinciyle İkbâl'in bu eserini Türkçeye aktarmaya çalıştık.

İlgi duyanlara yararlı olmasını dilerim.

Celal Soydan

GAZELLER
(I. BÖLÜM)

Çiçek yaprağı ile elmasın özü yontulabilir ama
Ahmak insana yumuşak ve nazik söz etki etmez.
(Bharterî Harî)

1

Aşk feryadımla kıyametler kopar Allah indinde
Elaman çığlıkları yükselir sıfatlar put hanesinde.

Huri ve melekler kavrayışımın sınırları içindedir;
Basiretimle gedikler açılır senin tecellilerinde!

Arayışlarım Kâbe ve kilise nakışları işlemekteyse de
Feryatlarımla kıyamet kopar Somnat ve Kâbe'de.

Bakışım kâh delip geçti varlığın bağrını
Kâh takılıp kaldı vehimlerimin içinde.

Ne büyük kötülük yaptın böyle? Beni de ifşa ettin;
Bir ben kalmıştım yegâne sır, kâinatın sinesinde!

2

Eğri yürüyorsa yıldızlar, sema senin mi yoksa benim mi?
Dünya tasası neyime? Dünya senin mi yoksa benim mi?

Aşk hengâmelerinden eser yoksa mekânsızlığında
Hata kimin Allah'ım! Ora senin mi yoksa benim mi?

Ezel sabahı inkâra nasıl cüret etti o İblis?
Ben nereden bileyim. O sırdaş, senin mi yoksa benim mi?

Muhammet senin, Cebrail senin, Kuran da senin ama
O tatlı sözler kimin tercümanı? Senin mi yoksa benim mi?

İşte bu yıldızın parıltısıyladır dünyandaki aydınlık
Toprak varlığın çöküşünün zararı senin mi yoksa benim mi?

* * *

Kadehinde mey mi kalmadı senin;
Söyle, benim sakim sen değil misin?
Denizden bir şebnemse susuzun nasibi
Cimriliktir bu yaptığın, cömert değilsin.

3

Işıl ışıl zülüfleri parıldat daha da!
Aklı ve şuuru avla, kalbi ve nazarı da!

Aşk perdeye bürünsün, güzellik de saklansın!
Ya kendin aşikâr ol, ya beni dök ortaya.

Sen sahilsiz bir umman, ben küçücük bir dere,
Ya birleştir kendinle, sahilsiz bırak ya da!

Ben istiridyeysem, incimin değeri senin elinde
Ben çömlek bir kapsam sen mücevher yap şahlara.

Yenibahar şarkısını duymak nasibimde yoksa
Bu yarı yanık nefesi, müjdeci kuş yap o bahara.

Cennetten çık, emrini bana neden verdin?
Sen bekle artık beni! İşler uzun sürer dünyada.

Hesap günü amel defterim sunulduğunda sana
Sen de utanç içinde kal beni de boğ utanca.